

Dragan Markovina

Mediterranske igre Split 1979.: Presudni korak u modernizaciji grada

UDK: 796.09(497.5 Split) "1979"
796.06(497.5 Split) "1979"
725.89(497.5 Split) "1979"

Pregledni rad

Primljeno: 25. 07. 2013.

Prihvaćeno: 04. 02. 2014.

Dragan Markovina

Odsjek za povijest

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

dmarkov@ffst.hr

Split je nakon neuspješne kandidature u Izmiru 1971. godine, u drugom pokušaju u Alžiru 1975. godine dobio organizaciju VIII. Mediteranskih igara koje su se trebale održati 1979. godine. Unatoč početnim nesnalaženjima i dilemama vezanim uz sposobnost samoga grada da odgovori ozbiljnom izazovu organizacije takva natjecanja, nakon što je dogovoreno zajedničko financiranje od strane grada, SR Hrvatske i jugoslavenske federacije te nakon pristanka Josipa Broza Tita da bude pokrovitelj Igara, stvari su se pokrenule s mrtve točke. Utemeljenjem Izvršnog komiteta MIS-a, a potom i donošenjem Integralnog plana MIS-a koji je imao znatno šire ambicije od puke organizacije sportske manifestacije, stvoreni su preduvjeti za dubinsku, modernizacijsku preobrazbu grada. Unatoč činjenici da su Mediteranske igre u toj mjeri utjecale na kvalitetu života u gradu i regiji, ne samo u to doba već i danas, s obzirom na činjenicu da su svi tada izgrađeni objekti i dalje u funkciji, one nisu adekvatno historiografski obrađene, bilo kroz monografiju ili širu studiju. Tekst će pratiti procese i zahvate vezane uz MIS 1979. godine.

Ključne riječi: Mediteranske igre Split 1979., kandidatura, Izvršni komitet MIS-a, Integralni plan MIS-a, Gradski stadion, bazeni u Poljudu, SC Gripe, Dom mladih, HNK, ukop pruge, Ante Skataretiko.

Uvod

Prvi Splitov pokušaj da dobije organizaciju Mediteranskih igara odvio se 1971. godine u Izmiru, kada je kandidaturu u ime grada predao Jakša Miličić. Iako je kandidatura u toj prilici odbijena, već četiri godine nakon toga Split se

odlučio za novi pokušaj. Po odobrenju samog Tita te tadašnjeg predsjednika SIV-a (Saveznog izvršnog vijeća), Džemala Bijedića Split se odlučio za ponovljenu kandidaturu u Alžiru 1975. godine, koju je ovaj put u ime grada predao Vjekoslav Viđak. U konkurenciji s Casablancom Split je odnio pobjedu na glasovanju u omjeru 16:9 te tako dobio organizaciju tog natjecanja.¹

Mediterranske igre su međunarodno sportsko natjecanje koje se održava svake četiri godine, pri čemu države koje se natječu moraju biti dio sredozemne civilizacije. Ovo natjecanje predložio je *Muhammed Taber Pasha*, predsjednik Egipatskog olimpijskog odbora, za vrijeme ljetnih Olimpijskih igara 1948. godine. Prvo izdanje Mediteranskih igara održano je 1951. godine u Aleksandriji, jednom od najvećih egipatskih gradova. Tijekom prvih deset godina postojanja Mediteranske igre (1951. - 1991.) održavane su godinu prije ljetnih Olimpijskih igara, a od 1991. godine donijela se odluka o promjeni termina održavanja Igara, koje se od tada održavaju godinu nakon Olimpijskih igara. U prvom izdanju Igara natjecalo se 734 sportaša u 13 različitih sportova iz 10 različitih država. Mediteranske igre, organizirane svake četiri godine, imaju ugled najvažnijeg sportskog događaja na Sredozemlju.

Igre se održavaju pod vrhovnim tijelom IOC-a (hrv. *Međunarodni olimpijski odbor*), a spadaju pod nadležnost Grčkog olimpijskog odbora u sklopu priprema za Olimpijske igre. Sjedište Odbora Mediteranskih igara je u Ateni, a tajnik je obavezno Grk. Obveza da je Grčka glavna država Mediteranskih igara način je zahvale zbog iznimnog truda koji je tadašnja grčka vlada uložila u osnivanje Mediteranskih igara.

Iako je tadašnji značaj Mediteranskih igara u sportskom svijetu umnogome nadmašivao njihov današnji status, ozbiljnost kojom je grad pristupio organizaciji tog natjecanja ukazivala je na činjenicu da su one poslužile kao odličan povod za mnogo veće investicije i sagledavanje cjelokupne gradske sportske, komunalne, prometne, tehnološke i kulturne infrastrukture. Spomenute investicije u konačnici su i bile omogućene potpisivanjem "Društvenih dogovora o financiranju MIS-a" tijekom 1976. godine, u kojima je usvojen načelni prijedlog gradskih čelnika da se financiranje MIS-a podijeli na tri jednaka dijela između Grada Splita, SR Hrvatske i SFR Jugoslavije. Taj dogovor koji je bio temeljni preduvjet za pokretanje investicija doveo je do toga da su VIII. Mediteranske igre u Splitu bile jedne od najuspješnije organiziranih Mediteranskih igara uopće. Pri tome je važno naglasiti da je do tada Split bio uvjerljivo najmanji grad koji se prihvatio organizacije Igara.²

¹ Vjekoslav Viđak, VIII. Mediteranske igre u Splitu. 15.-29. rujna 1979., u: *Split u Titovo doba*, ur. Miroslav Ćurin, Split 2002., str. 301.

² Isto, str. 302.

Organizacijska struktura

Imajući u vidu složenost i opsežnost posla oko organizacije Mediteranskih igara, organizatori su utemeljili više operativnih tijela zaduženih za pojedine sektore. Tako je Savezno izvršno vijeće 29. ožujka 1976. godine utemeljilo "Privremeni odbor VIII. Mediteranskih igara", koji je bio sastavljen od devet članova, na čelu s Antom Skataretikom. Zadatak Privremenog odbora bio je da u suradnji sa stručnom službom vrši pravodobne pripreme u izgradnji objekata i organizaciji Igara do konstituiranja stalnih tijela.

Nakon toga, početkom 1977. godine SIV je osnovao "Komitet VIII. Mediteranskih igara", koji je bio sastavljen od 31 člana delegiranog od strane društvenih, političkih, sportskih i gospodarskih struktura Jugoslavije, na čije je čelo u svojstvu predsjednika imenovan Stane Dolanc, a potpredsjednici su bili Hakija Pozderac, Stipe Šuvar i Vjekoslav Viđak. Komitet je od osnivanja preuzeo sve poslove vezane uz pripreme i održavanje Igara te je formirao Izvršni komitet od 16 članova, na čelu s predsjednikom Antom Skataretikom i potpredsjednicima Perom Bogunovićem, Vladimirom Pezom i Arturom Takačem. Uz formiranje Izvršnog komiteta, potpisnici **Društvenog dogovora** na razini SR Hrvatske tijekom 1976. godine u Zagrebu su osnovali Koordinacioni odbor od 14 članova, na čelu s Vladimirom Pezom. Zadatak tog odbora bio je u praćenju priprema i suradnji s drugim tijelima. Koordinacioni odbori također su osnovani i u osam drugih dalmatinskih gradova u kojima su se odvijali dijelovi MIS-a (Zadar, Šibenik, Trogir, Omiš, Makarska, Sinj, Supetar i Hvar).

U konačnici, na sjednici Skupštine Općine Split od 7. ožujka 1977. donesena je odluka o osnivanju "Direkcije VIII. Mediteranskih igara" koja je trebala predstavljati jedinstvenu službu Igara (tj. Komiteta, Izvršnog komiteta i Skupštine Split kao investitora), koju je vodio ing. Damir Dumanić, uz tajnika Borisa Baranovića. Direkcija je bila organizirana u pet sektora, i to: ing. Silvije Dvornik - Sektor za organizaciju i nadzor izgradnje objekata, dr. Zvonko Zavoreo - Sektor za financije, dipl. oec. Slavko Žulj - Sektor za marketing, Stipan Plejić - Sektor za organizaciju boravka i Artur Takač - Sektor za sport i tehnologiju. Za čitavo vrijeme rada Direkcije g. Mihovil Rađa bio je na dužnosti šefa službe sporta u Sektoru za sport i tehnologiju.³

Ključni moment zahvaljujući kojemu su Mediteranske igre iz temelja izmijenile lice grada, bila je činjenica donošenja Integralnog plana MIS-a, o čemu je već bilo riječi. Na važnost i okolnosti njegova donošenja upozorio je i sam Ante Skataretiko, jedan od ključnih ljudi vezanih za organizaci-

³ Isto, str. 303.

ju Igara: Na prvom sastanku Međunarodnoga komiteta Mediteranskih igara prihvaćena je disperzija Igara u osam gradova u Dalmaciji (Zadar, Šibenik, Trogir, Omiš, Makarska, Sinj, Supetar i Hvar). Kada se zna da su natjecanja održana u 25 športova sa 186 sportskih disciplina, onda se sam po sebi nameće zaključak što smo sve trebali organizirati i izgraditi, da bi se Igre uopće mogle održati. Zbog toga je odlučeno da se "Integralni plan MIS-a" hitno izradi kako bi se pored sportskih, predvidjela izgradnja kulturnih, gospodarskih i infrastrukturnih objekata. Da bi se na optimalan način riješio smještaj sportaša i gostiju, izgrađeno je naselje bungalova uz hotel Medena u Trogiru. Izvršena je dogradnja hotela Marjan, Belevue, Lav, izgrađen je novi hotel Alkar u Sinju. Od posebnog značenja na kulturnom i informativnom planu bila je obnova i proširenje HNK, izgradnja Centra RTV, kao i osnivanje poslovne zajednice ZERC na sistemu IBM računala. Prema Integralnom planu MIS-a od gospodarskih i infrastrukturnih objekata izgrađeni su: novi putnički terminal u zrakoplovnoj luci u Resniku, pomorsko-putnički terminal u gradskoj luci, modernizacija trajektnih vezova, Trgovačko-transportni terminal u Stobreču - prva faza. Probojem tunela kroz Marjan i zahvatima na cestovnim i željezničkim prijelazima uz denivelaciju željezničke pruge stvoreni su uvjeti za izgradnju kružne prometnice i rješavanje prometa u središtu grada, pretvarajući Rivu i Marmontovu ulicu u šetalište. Također je izvršeno niz zahvata na rekonstrukciji i izgradnji elektroprijenosnih objekata i elektrodistribucijske mreže, značajnom poboljšanju u vodovodnom i kanalizacijskom sustavu i telekomunikacijama. Od izuzetnog značenja ne samo za građane Splita nego i susjednih općina bilo je preseljenje iz stare splitske bolnice u novu 28. 2. 1977., a stanje je bilo takvo da se moralo riješiti prije MIS-a.⁴

Vrijedno viđenje organizacijskih kapaciteta tadašnjega Splita i značaja izgradnje ključnih komunalnih objekata ponudio je i Jakša Miličić, dugogodišnji gradonačelnik i jedan od važnijih operativaca vezanih za organizaciju Igara: U pozno proljeće 1969. godine nezadrživi je **Miško Rađa**, zajedno s pok. Zdravkom Draganjom i u pratnji mog zamjenika pok. **Ivana Mimice**, uletio u moju kancelariju u Općini s prijedlogom da se Split kandidira za organizaciju Mediteranskih igara. Začas smo se dogovorili jer u tome sam vidio mogućnost pokretanja pozitivnog raspoloženja građana u realizaciji ukupnog programa razvitka grada koji smo upravo bili donijeli. Za Igre su tada konkurirala dva grada: Split i Rijeka. Trebalo je osigurati primat. To smo uspjeli jednostavnim postupkom, uzimajući malo više slobode u donošenju odluka. Nakon sportskih foruma trebalo je dobiti podršku političkih razina u Republici te, jasno, posebno i suglasnost predsjednika države. Mediteranske igre

⁴ Ante Skataretiko, MIS je dijete grada Splita, u: Slobodna Dalmacija, 27. rujna 1999.

povjerene su Splitu na sjednici Komiteta Mediteranskih igara u Alžiru 1975. god., a realizirane su u Splitu 1979. god. Operativno, MIS je realizirala administracija, s predsjednicima **Vjekoslavom Viđakom** i **Antom Skataretikom** na čelu. MN) Ništa nismo imali. U vrijeme kad je bitka za Igre počela, grad Split nije imao ništa od potrebnih sportskih objekata, a i šira infrastruktura grada bila je vrlo limitirana. Mi smo išli u tu bitku duboko uvjereni da će se naći snage da grad, ali i uz pomoć šire zajednice, osigura sve potrebno za opsežnu izgradnju. Ta izgradnja, ali i velika sportska manifestacija, morala je ostaviti trajan pečat na ambicije i mogućnosti grada ubuduće. Što je Split dobio s MIS-om? U području prometne infrastrukture Split je postigao izuzetno puno, Split je postao prometno protočan grad. Ključna je kvaliteta postignuta ukapanjem željezničke pruge grad – predgrađe, i to na razini dvokolosiječne pruge predviđene i za brzu gradsku željeznicu. Od iznimne je važnosti izvedba tunela “Marjan”, čijom je izgradnjom kružna gradska prometnica dobila pun smisao. U gradskoj je luci stari carinski magazin pretvoren u moderno zdanje pomorsko-putničkog terminala za domaći i inozemni promet. Kompletiran je aerodrom u Kaštelima, osobito izgradnjom nove aerodromske zgrade za domaći i međunarodni promet, te je kompletirana navigacijska oprema. Rekonstruirana je Jadranska magistrala od Solina do blizu Kaštel Sućurca na razini “brze ceste” s četiri vozna traka. Prvi i jedini put nakon izgradnje 1965. god., Jadranska je magistrala od aerodroma do grada dobila novi habajući sloj. Dakle, temeljito se interveniralo u sve aktualne segmente prometa, što je bilo i ostalo izuzetno značajno. Temeljna su ipak bila ulaganja u izgradnju sportskih objekata bez kojih nije bilo zamislivo organizirati MIS. Izgrađen je moderan natkriven gradski stadion sa startnih 40.000 mjesta za gledatelje. Zbog svoje ljepote odmah je nazvan “Poljudska ljepotica”, što služi na čast projektantu, izvođačima, ali u prvom redu gradu Splitu. Izgrađeni su izuzetno lijepi i funkcionalni plivački bazeni raznih veličina za plivanje, vaterpolo i skokove u vodu. Izgrađena je velika sportska višenamjenska dvorana “Gripe”, ali i preadaptirana sportska košarkaška dvorana. Izgrađen je centar za streljačke sportove u Stobreču. Događen je i preuređen sportski stadion u Parku mladeži. Izgrađeni su i sportski objekti u “politici disperzije” u Makarskoj, Šibeniku i Zadru. MN) Nikad bolje. Međutim, osim prometne i sportske infrastrukture, izuzetan je napor bio usmjeren na izgradnju potpuno nove zgrade Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu. To je bio izuzetan napor kojim je MIS posebno pridonio osiguranju dijela pretpostavki za razvoj kulturnih djelatnosti u gradu, posebice kazališne. Ali da nije bilo MIS-a, tko zna kad bi se izgradio novi, moćni, moderno opremljeni radio i televizijski centar koji je Split energično uključio u svjetsku obitelj moderne elektroničke komunikacije.

Ne treba ispustiti iz vida da je kao dio MIS "kompozicije" izgrađen i trgovački kompleks "Koteks" na Gripama, koji je u ono vrijeme bio visoki domet u organizaciji trgovačkih aktivnosti orijentiranih na širok krug kupaca. Ovo su opipljivi, najvažniji dosezi izgradnje za MIS. Još je niz važnih i manje važnih dostignuća u opremanju grada u pripremi za tu manifestaciju, no nije ih moguće sve nabrojiti. Prema općem mišljenju, to su bile najbolje i najtemeljitije organizirane Mediteranske igre. Od MIS-a je za stalno ostao amblem Igara, ali i pristup u obradi i prezentaciji rezultata. Na MIS-u je rođena suvremena obrada podataka za velike sportske manifestacije, koja je neposredno nakon toga našla polje široke aplikacije u organizacijama Olimpijada. MIS je bio inkubator i rasadnik u mnogim inicijativama. Organizatorima i realizatorima to je trajno priznanje. Split je ovo mogao jer je kao grad bio racionalno organiziran. Imao je institucije koje su sve te poslove mogle prihvatiti i realizirati. Split je imao izuzetan broj vrijednih i ambicioznih sportskih radnika. Posebno je imao armiju amaterskih sportskih zaljubljenika, bez kojih su nezamislive ovako velike i složene sportske manifestacije. MIS je sve ovo potvrdio i afirmirao. Sve ovo samo za sebe čini veliko bogatstvo grada.⁵

Imajući u vidu sve navedeno, doista čudi izostanak relevantne društvene rasprave o modernizacijskom potencijalu s jedne strane te duhovnoj i arhitektonskoj baštini Igara s druge strane.

Trajno nasljeđe vizualnih, dizajnerskih rješenja

Važan segment svjetski prepoznata nasljeđa VIII. Mediteranskih igara čine vizualna dizajnerska rješenja. Na kompleksnom zadatku dizajna vizualnog identiteta radio je **Tim za vizualne komunikacije Centra za industrijsko oblikovanje**, na čelu s Borisom Ljubičićem kao art-direktorom i glavnim dizajnerom te nizom dizajnera - Rajnom Buzić-Ljubičić, Stipom Bričićem, Hrvojem Devideom, Stuartom Hodgesom i drugima, te brojnim fotografima (Siniša Knaflec, Esad Čičić, Petar Dabac, Mladen Tudor, Hrvoje Knez itd.). Za dizajn maskote, inspirirane ugroženom sredozemnom medvjedicom (Adrianom), odabran je renomirani slovenski dizajner Oskar Kogoj. Postignuto rješenje bilo je do te mjere kvalitetno da je Ljubičićev rad, koji je bio polazišna točka projekta, od tada postao službeni simbol Mediteranskih igara. Novi simbol Igara izravno se oslanjao na reinterpetaciju znaka Olimpijskih igara (Pierre de Coubertin, 1912.). Iz njegovih elemenata, triju pravilnih kružnica koje simboliziraju Aziju, Afriku i Europu u žu-

⁵ Jakša Miličić, MIS je Splitu dao klasu, u: *Slobodna Dalmacija*, 5. rujna 2009.

toj, crnoj i plavoj boji, deriviran je novi monokromni simbol, čiju je izvornu referencu lako dohvatiti, ali posjeduje svoju vlastitu autentičnost i rijetko viđenu konceptualnu čistoću. Iako je zapravo usvojen tek nakon triju uza-stopnih natječaja, taj je znak nadišao okvir koji je za njega bio predviđen i postao trajnim službenim znakom svih Mediteranskih igara od tada do danas. Opseg cjelokupnog projekta osmišljavanja vizualnog identiteta Igara vidljiv je kroz širok raspon realizacija, koje uključuju serije plakata, zastave, signalizaciju, piktograme, knjige sportova, kalendare, medalje, akreditacije, računalnu animaciju, niz promotivnih materijala i urbane intervencije. Plakati u formatu A0 i A1 u mat i sjaj izvedbi, uz glavni plakat sa znakom, bili su bazirani na pojedinačnim sportskim disciplinama te izvedeni iz fotografija tako da potežu vizualnu analogiju s televizijskom slikom, time iznimno inteligentno komentirajući u kojoj je mjeri percepcija sporta definirana svojom medijalizacijom. Istovremeno se s punom sviješću posezalo i za već etabliranim standardima koji su u svojoj funkciji bili vrhunac tadašnjeg vizualnog komuniciranja te su, primjerice, piktogrami upotrijebljeni za MI 1979. svojevrsna dopuna do danas nenadmašenih piktograma koje je razvio Otl Aicher za Olimpijske igre u Muenchenu 1972., dok je službena tipografija bila, sasvim jednostavno, Helvetica. Knjiga grafičkih standarda sastavljena i otisnuta tom prilikom, doživjela je više međunarodnih objava i referenca, a i danas ima legendarni status kao prvi priručnik grafičkih standarda u bivšoj državi.⁶ Nedavno postavljena izložba pod naslovom "Dizajn projekt: VIII. Mediteranske igre", koja je u organizaciji Hrvatskog dizajnerskog društva otvorena u veljači u Zagrebu, a tijekom svibnja 2013. godine bila je preseljena u Split, iznova je reaktualizirala dizajnerska rješenja Igara i otvorila prostor za njihova nova čitanja. Tako je Ivan Dorotić u osvrtu na izložbu predstavio vlastito viđenje načina na koji je vizualni identitet Igara utjecao na imaginarije građana Splita: *Spomenute Igre su, bez imalo pretjerivanja, permanentno promijenile izgled i zacrtale daljnji razvoj Splita, poglavice iz arhitektonskog i prometnog aspekta, u vidu brojnih velikih zahvata i novonastalih vizura suvremenog grada te dodatno potenciranoj ukorijenjenosti sportskog fanatizma – karakteristika **grada pod Marjanom** koje do danas nisu znatno izmijenjene. Premda je paralele s današnjim Splitom postalo deplasirano povlačiti, iz vlastitog subjektivnog aspekta mogu tvrditi da je vizualna estetika provučena kroz Igre utjecala na estetski 'state of mind' ljudi koji su se tada nazivali Splićanima, danas točkasto raspoređenih po istom imenom gradu, Hrvatskoj i svijetu, kojih na formiranju identiteta današnjeg*

⁶ <http://dizajn.hr/#1227-izlozba-dizajn-projekt-viii-mediteranske-igre-split-1979-produljena-je-do-23-veljace>.

grada i onim pozicijama gdje bi trebali stajati gotovo da i nema. Ti popratni materijali, vizualni segmenti Mediteranskih igara na neki su način postali neslužbena kostimografija i uniforma prijeratnog Splita, nekih drugih, a danas često spominjanih vremena, koja su Splitu valjda trajno osigurala epitet **sportskog šarmantnog grada**, čije karakteristike danas sve rjeđe zadovoljava. Malo koje kućanstvo nije posjedovalo **legendarnu Adrijanu – stiliziranu sredozemnu medvjedicu i maskotu Igara**, čija su se viđenja Splićanima i Dalmatincima pričinjavala do dana današnjeg. Privjesci za ključeve, kemijske olovke, figurice, blokovi, plakati i legendarne majice s raznoraznim aplikacijama znaka Igara bili su must-have svake splitske obitelji, vječno se upisujući u kolektivnu memoriju i u fotografske albume.⁷

Infrastrukturni projekti i javni sadržaji

Kada je riječ o infrastrukturnim zahvatima i izgradnji javnih sadržaja zamišljenih u Integralnom planu MIS-a te dovršenih ili gotovo realiziranih objekata tijekom kratkog razdoblja, tek nešto dulje od dviju godina, neće biti pretjerano zaključiti kako je bila riječ o jedinstvenom i teško ponovljivom graditeljskom zahvatu. Zacrtani projekti težili su prije svega izgradnji sportske infrastrukture na kojoj su se trebala održavati natjecanja, zatim na polju smještajnih kapaciteta, potom na polju prometnog i tehnološkog povezivanja i u konačnici na poljima razvoja kulturnih, javnih te stambenih sadržaja koji su trebali značajno podići kvalitetu življenja u gradu. Ključnu ulogu u izgradnji većeg dijela objekata imao je Urbanistički zavod Dalmacije.

Sportski objekti

Ozbiljna sportska infrastruktura u Splitu u cijelosti je izgrađena za potrebe Mediteranskih igara. Do tog razdoblja Hajduk je svoje utakmice igrao na neadekvatnom i polumontažnom Starom placu, a KK Jugoplastika i vaterpolski prvoligaški klubovi Jadran, Mornar i Pošk svoje su utakmice odigrali na otvorenim bazenima i u maloj dvorani. U nepune dvije godine podignuta su i dovršena sva sportska borilišta, kojima su se po okončanju Igara do danas nastavili služiti svi splitski profesionalni klubovi. Svakako najvažniji, a ujedno i najreprezentativniji podignuti objekt bio je **Gradski stadion u Poljudu**, izgrađen po projektu prof. Borisa Magaša, dipl. ing. arh. iz GPZ 'Rijeka'. Konstruktori na projektu bili su Boženko Jelić, dipl. ing.

⁷ <http://planb.tportal.hr teme/242589/Igre-koje-su-promijenile-Split.html>.

arh., i mr. Ante Mihanović, obojica iz Splita, a glavni izvođači radova bili su poduzeća 'Hidroelektra' iz Zagreba te splitski 'Lavčević'. Kapacitet stadiona, koji je imao 20 ulaza, iznosio je s tribinama predviđenima za stajanje oko 50 tisuća mjesta. Uokolo stadiona su, uz spomenik galebu, simbolu Mediterana, postavljene montažne kućice za prodaju karata, izvedene po nacrtu arh. Danka Colnaga iz 'Lavčevića'. Brojni Splićani bili su izrazito skeptični u pogledu gradnje na močvarnom tlu Poljuda, strahujući od statičke nesigurnosti objekata, o čemu će biti više riječi u posljednjem poglavlju rada.

Iako se te slutnje nisu obistinile u slučaju Gradskog stadiona, pokazale su se ispravnima na primjeru **Kompleksa plivačkih bazena u Poljudu**. Kompleks je podignut uz stari poljudski samostan Sv. Ante, nešto sjevernije od stadiona, a obuhvaćao je natkrivene (zatvorene) bazene: 50-metarski s tribinama za 2.500 gledatelja, 33-metarski za 700 gledatelja i bazen za neplivače te otvoreni 33-metarski bazen s tornjem za skokove u vodu, s visine od 2,5 i 10 metara. Izgradnja bazena rađena je po projektu prof. Ivan Antića, dipl. ing. arh. iz beogradskog poduzeća 'Krivajakomerc' i u suradnji s Institutom za građevinarstvo iz Beograda, a glavni izvođač radova bila je 'Hidroelektra' iz Zagreba. Kao što je već spomenuto, još 1983. godine, zbog činjenice da se kompleks nalazio na močvarnom tlu, došlo je do ulegnuća dvaju glavnih nosača tribina, zbog čega su bazeni zatvoreni, a krajem 1985. godine bili su sanirani te iznova otvoreni za javnost.

Na Gripama je izgrađena polivalentna, velika dvorana, dimenzija 33 x 57 metara i kapaciteta od 4.200 do 9.000 gledatelja, ovisno o vrsti sporta, uz koju je podignuta mala dvorana dimenzija 27 x 44 metra, s kapacitetom od 1.000 mjesta. Dvorane su projektirali Živorad Janković, dipl. ing. arh. s Instituta za arhitekturu i urbanizam Arhitektonskog fakulteta u Sarajevu, te Slaven Rožić, dipl. ing. arh. iz Urbanističkog zavoda Dalmacije, a konstruktori su bili Branko Krpan za betonske i Meho Karalić za čelične konstrukcije. Uz tu dvoranu, susjedna, već postojeća dvorana KK 'Jugoplastika' (danas KK 'Split') adaptirana je i dograđena po projektu zaposlenika Urbanističkog zavoda Dalmacije, Petra Galića, dipl. ing. arh., i Mate Stanišića, dipl. ing. arh.

Jedini objekt koji nije do kraja završen, iako je bio priveden funkciji, odnosi se na stadion i klupski dom RNK Split. Oko postojećeg nogometnog igrališta na lokaciji Turska kula obnovljena je atletska tartan staza, uz koju je izgrađeno i pomoćno igralište. Radove na stadionu RNK Splita projektirali su Vuko Bombardelli, dipl. ing. arh., te Slavica Bombardelli i Mira Zupan, a izvođač radova bila je splitska 'Melioracija'.

Uz nogometaše, vaterpoliste i košarkaše, nove objekte dobili su i splitski tenisači, dovršen je projekt izgradnje **Teniskog centra Firule - Zenta**, iznad istoimenih uvala. U sklopu radova broj igrališta povećan je s dotadašnjih pet na osam terena, a glavno tenisko igralište preuređeno je u stadion kapaciteta 1.500 gledatelja te je izgrađena i nova klupska zgrada. Radovi su se izvodili po projektu Žarka Turketa, dipl. ing. arh., te konstruktora Fedora Šibenika, zaposlenika Urbanističkog zavoda Dalmacije, a glavni izvođač radova bio je splitski 'Pomgrad'.

U konačnici, posljednji sportski objekt izgrađen za potrebe Igara bio je **Centar za streljačke sportove** u Stobreču, koji se sastojao od 50-metarskog i 25-metarskog strelišta. Projektirali su ga Mihovil Antičević, dipl. ing. arh., i Ivo Jurašin, dipl. ing. arh., zaposlenici Urbanističkog zavoda Dalmacije, a izvođač radova bila je splitska 'Melioracija'.⁸

Infrastrukturalna i komunalna ulaganja

Kao što je već spomenuto, zahvaljujući Integralnom planu MIS-a, infrastrukturna ulaganja u grad bila su znatno opsežnija od izgradnje sportskih borilišta, i to u tolikoj mjeri da je danas teško zamisliti kako je grad izgledao i funkcionirao prije spomenutih zahvata. Dvije ključne investicije vezane uz pitanje prometa u gradu bile su ukopavanje željezničke pruge, u dužini od 1890 metara, koja je do tada dijelila grad na istočni i zapadni dio, s brojnim prijelazima, te proboj tunela kroz Marjan, u dužini od 840 metara.

Radove na ukopu željezničke pruge, tijekom kojih je položen i novi kolektor za pročišćavanje otpadnih voda, zahvaljujući kojem su otpadne vode umjesto u akvatorij Vranjica otjecale u Brački kanal, projektirao je Igor Krstulović, dipl. ing. arh., a projektant marjanskog tunela bio je Institut za građevinarstvo Hrvatske. Radove na probijanju tunela vodio je splitski 'Konstruktor', dovršivši ih u roku od 18 mjeseci (30. ožujka 1978. - 8. rujna 1979.), a iskopani materijal većim se dijelom iskoristio za izgradnju Lučice 'Spinut'.⁹

Uz ta dva kompleksna zahvata, za potrebe MIS-a grad je ušao u investiciju proširenja **Zračne luke Split**, i to izgradnjom nove putničke zgrade po projektu arhitekta Branka Gruice, površine 8.600 četvornih metara, u odnosu na dotadašnjih 1.200. U gradskoj luci je također temeljito rekonstruiran **pomorsko-putnički terminal**, po projektu arhitekta Josipa Stubnyja, a

⁸ Slavko Muljačić, Izgradnja Splita 1944.-1990., u: *Split u Titovo doba*, ur. Miroslav Ćurin, Split 2002., str. 228-229.

⁹ Isto, str. 234.

u Stobreću je dovršena izgradnja prve faze **Teretno-transportnog terminala**, zahvaljujući kojem je s gradskih prometnica umnogome uklonjen promet teretnih kamiona.

S obzirom na povećane potrebe za sigurnim napajanjem električnom energijom novoizgrađenih objekata, poduzeti su i veliki zahvati na proširenju i modernizaciji prijenosne i elektro-distributivne mreže izgradnjom velikog rasklopišta u Konjskom, dalekovoda Konjsko-Vrboran te gradnjom velikih trafostanica Dobri, Sućidar i Mertojak. Spomenuti radovi na rješavanju infrastrukturnih problema praćeni su ulaganjima u tehnološki razvoj, zahvaljujući kojima je izgrađen moderni **Računski centar** te je za potrebe Mediteranskih igara po projektu Frane Grgurevića izgrađen i moderni **RTV centar**, koji je omogućio direktno uključivanje Splita u širu televizijsku mrežu Hrvatske. Na taj način omogućeni su izravni televizijski prijenosi sportskih natjecanja.¹⁰

Zajedno s rješavanjem komunalnih, infrastrukturnih problema, tehnološkom modernizacijom i izgradnjom sportskih borilišta, poduzeti su i zahvati na proširenju turističkih, smještajnih kapaciteta, koji su također bili nužni za uspješno održavanje Igara. Tako je uz hotel 'Lav' u Podstrani, podignuto apartmansko naselje 'Lavica', kapaciteta 400 kreveta, po projektu Ive Kurtovića i Frane Buškariola. Po projektu dvojice istih arhitekata proširen je i kapacitet hotela 'Medena' kraj Trogira, s 1240 na 1650 kreveta, a Hotel 'Belevue' temeljito je obnovljen po projektu arhitekta Nikole Grabića. U konačnici, po projektu Lovre Perkovića završena je i treća faza izgradnje Hotela 'Marjan', i to proširenjem kapaciteta sa 400 na 610 kreveta te izgradnjom velike kongresne dvorane kapaciteta 600 mjesta.

Iako su sva pobrojana ulaganja trajno utjecala na kvalitetnije gradsko življenje, činjenica snažne intencije k razvoju kulturne infrastrukture Splita ipak zaslužuje biti posebno istaknuta. Tako je u sklopu Integralnog plana tijekom 1978. i 1979. godine temeljito obnovljena zgrada **Hrvatskog narodnog kazališta**, stradala u požaru 1970. godine. Obnova je rađena po projektu Božidara Rašice i Vere Maršić, s Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu, a izvedbeni projekt izradio je Urbanistički zavod Dalmacije, pod vodstvom Josipa Stubnyja. Uz obnovu HNK-a, od 1977. do 1979. godine u prostoru nekadašnje stare bolnice 'Grad' na bastionu 'Cornaro' pristupilo se temeljitoj obnovi i preuređenju zgrade u **Muzej narodne revolucije**, po projektu Vuka Bombardellija. Danas se u toj zgradi nalazi **Galerija umjetnika**. Posljednji i svakako najambiciozniji projekt ulaganja u kulturu predviđen u Integralnom planu MIS-a odnosio se na izgradnju **Doma socijali-**

¹⁰ Vidak, VIII. Mediteranske igre, str. 307.

stičke omladine (današnjeg Doma mladih), po projektu Frane Grgurevića. Ambiciozno zamišljena zgrada, značajnih prostornih kapaciteta, površine 9.300 četvornih metara, s predviđenim dvama scenskim auditorijima, većim površine 734 četvorna metra (namijenjenim za koncerte, kinoprojekcije te kongresne skupove) i manjim od 320 četvornih metara (predviđenim za dramske izvedbe), uz prostor disco-cluba kapaciteta za 500 ljudi, zbog financijskih problema dovršena je tek na razini grubih građevinskih radova. Tek u novije vrijeme zgrada se polako privodi svrsi po projektu Dinka Peračića i Mirande Veljačić iz Platforme 9,81, koji su taj prostor zamislili kao multimedijски centar s različitim funkcijama. *Nikada dovršen projekt velikog kulturnog centra za mlade u Splitu, stajao je u trajnoj krizi financija i koncepta korištenja skoro 30 godina. Kao rješenje predloženo je stvaranje multimedijalnog centra s prostorima različitih funkcija. Umjesto jedinstvenog teatra model stalnih trupa, zamijenjen je pojedinačnim umjetničkim inicijativama i pokrenut je ciklus manjih investicija koje zgradu dovode u približno upotrebljivo stanje. Grandiozna zamisao transformira se u mjesto raznolike žive i urbane kulture.*¹¹

Osvrnemo li se iz današnje perspektive na spomenuta ulaganja u kulturnu infrastrukturu, vidjet ćemo da su se sva tri projekta višestruko isplatila. S jedne strane obnovljena je središnja kazališna kuća, priveden je muzejskoj svrsi prostor stare bolnice, a ambiciozno zamišljeno novo središte avangardne kulture mladih ipak se u konačnici privodi izvornoj namjeni.

Istovremeno s ulaganjima vezanim uz Mediteranske igre, Split je doživio i vrhunac urbanističkog razvoja u duhu moderne arhitekture jer je tada izgrađeno nekoliko gradskih kvartova ili značajnih objekata, poput Kaskada na Mejama, Mertojaka, zgrade Hidrografskog instituta itd.

Iako je nesporna činjenica da je takva graditeljska i razvojna ekspanzija jedinstvena u splitskoj povijesti, s malim izgledima da ikad bude nadmašena, veličina tog razdoblja, s posebnim naglaskom na visoke dosege modernističke arhitekture, i dalje nije na pravi način predstavljena u široj kulturnoj javnosti. Na takav odnos prema arhitekturi i nasljeđu tog vremena možda je i najtočnije upozorio Robert Plejić u osvrtu na rad Lovre Perkovića: *Petnaest godina nakon odlaska Lovre Perkovića moramo se, nažalost, suočiti s činjenicom da njegov ukupan rad i trag koji je ostavio u hrvatskoj arhitekturi modernizma, posebno u Splitu, nije na pravi način ni prepoznat, ni valoriziran. Njegov grandiozan opus, nastao u više od pedeset godina ustrajnog*

¹¹ Dinko Peračić – Miranda Veljačić, Projekt Dom mladih u Splitu, u: *Jutarnji list*, 5. travnja 2010.

*autorskog rada, ostaje tako bez prave zaštite, izložen izazovima vremena koje karakteriziraju kratka memorija i sveobuhvatna relativizacija.*¹²

Poljudski stadion: memorija na točku prijepora

Kao središnje mjesto održavanja Mediteranskih igara, a ujedno i najveći novoizgrađeni objekt te, od tada do danas, jedna od nezaobilaznih simboličkih činjenica, kako u mentalnom imaginariju, tako i u gradskom vizualnom identitetu, **Gradski stadion u Poljudu** izazvao je iznenađujuće mnogo prijepora tijekom gradnje, u prvom redu temeljenih na gradskim i navijačkim mitovima, koji u neku ruku traju i danas. U korijenu svih problema ležalo je čvrsto uvjerenje dobrog dijela navijača Hajduka kako će njihov klub preseljenjem na novi stadion izgubiti dušu. S druge strane, činjenica da se stadion gradio na močvarnom tlu izazivala je duboko nepovjerenje prema statici stadiona. O tim uvjerenjima svjedoče brojni memoarski zapisi i intervjui vezani uz to razdoblje. Boris Dežulović se tako kao izravni svjedok vremena osvrnuo na doba izgradnje i preseljenja na novi stadion: *A sve su diskusije u to doba počinjale i završavale mitovima o novom stadionu koji se gradio na Poljudu- supermodernom hramu za pedeset tisuća duša, s lebdećim krovom i velikim švicarskim semaforom. Jedni su pročitali da će krov biti pomičan i da će za kišnih dana cijelo igralište biti pokriveno, drugi da će stolice na tribinama imati grijanje, dok su treći čuli kako je navodno drug Tito osobno uplatio pola milijuna dinara za Hajdukov novi stadion. Najupućeniji među njima bio je Miro, sin Geze Šenauera, Hajdukov legendi i budućeg direktora stadiona. A otac mu je, povjerio nam se Miro, čuo od jednog njemačkog inženjera da će Hajdukov stadion, arhitektonsko čudo neviđeno, od nekakvog međunarodnog udruženja arhitekata službeno biti proglašen najljepšim stadionom na svijetu...tada se uključio Stari i uništio nam priču: 'Zapamtite šta ću van reć. Nema ništa od toga stadiona! Nikad Hajduk na Poljudu više neće bit ono šta je bija! Hajduku je ovdi misto, na Plac! Kakvi Poljud, kakva čuda. Zapamtite šta sam vam reka, ako ode odavde Hajduk više nikad neće bit prvak.*¹³

Istina je da je Hajduk posljednje Prvenstvo Jugoslavije osvojio upravo 1979. godine, tj. posljednje godine koje je igrao na Starom placu, a sljedeći je put državni prvak postao tek u samostalnoj Hrvatskoj 1992. godine. Ta je

¹² Robert Plejić, Lovro Perković, u: *Misli o čuvanju moderne arhitekture*, ur. Branka Juras, Split 2012., str. 140.

¹³ Boris Dežulović, Prokletstvo Starog placa, u: *Majstori s mora: antologija tekstova*, prir. Zdravko Reić, Zagreb 2005., str. 43-44.

činjenica, naravno, podgrijavała mitove koji su se pleli oko Poljuda, tako je nedavno Gojko Škrbić, jedan od najuspješnijih Hajdukovih direktora iz sedamdesetih godina, u razgovoru za Slobodnu Dalmaciju ustvrdio kako se i danas vidi da je ključni problem u Hajdukovoj povijesti bilo preseljenje na Poljud. *Ljudi su zaboravili da je splitski arhitekt **Frane Gotovac**, izuzetni intelektualac, tada projektirao Hajdukovu budućnost na najbolji mogući način, ali kao arhitekt jer je osmislio prekrasan mali pokriveni stadion za 30 do 35 tisuća ljudi, usred grada, u izvornom ambijentu Staroga placa, a predvidio je i garaže, Hajdukov hotel te niz prostora za najam i simpatične lokale.*

Meni se činilo da je Gotovac mislio baš na sve, i na grad s 250.000 stanovnika, i na Hajdukovu realnu perspektivu, i na kapacitet stadiona, a također i na svjetske trendove jer i danas imate u Londonu i sličnim nogometom obilježenim gradovima manje stadione koji se perfektно uklapaju. I još nešto, nisam samo bio za Gotovca, nego sam bio i protiv Poljuda. Stadion jest prelijep, ali Hajduku prevelik zalogaj, koji mu je odnio puno toga. Što nije ništa čudno. Tko to može održavati? Oslanjao sam se na logiku da u trokutu od 500 metara gradu Splitu nikako ne trebaju tri stadiona, Stari plac, novi u Poljudu i stadion RNK Splita. Lakše je bilo od postojećeg Splitova stadiona napraviti i atletski za MIS 1979., dakle kao olimpijski stadion.

*Međutim, moralo se i zbog **Josipa Broza Tita**, koji je trebao otvoriti Igre, podići taj spektakularni novi stadion za MIS. Bio je to projekt klasičnog komunizma i Partije. U redu, ali ja sam u tome vidio krupne probleme za Hajduk. Klub je tim preseljenjem izgubio dušu, navike, identitet sredine malog mediteranskog grada u kojemu svi dišu jednako – za Hajduk.*¹⁴

Identičan stav prema Hajdukovu preseljenju na novi stadion izrazio je i Jurica Pavičić: *Ako se mene pita, nogomet je u Splitu pošao k vragu kad je sagrađen Poljud. Poljud je, kako je opće poznato, proketo mjesto. Njegovo ime dolazi od latinskog Paludium-močvara. Od mraka srednjeg vijeka pa sve do moje mladosti Poljud je bio vlažno i kužno mjesto kojim bi gazdovali punoglavci i žabe, a u obližnjoj poljudskoj vali kostobolne bi žene mazale noge navodno ljekovitim crnim blatom....Kad je grad polovicom sedamdesetih baš tamo odlučio sagrađiti stadion, za mnoge je Splitsane ta odluka bila predmet snebivanja. Prva gradnja započela je ranih sedamdesetih po projektu legendarnog boema Frane Gotovca, a završila je istom kad je i počela: skupina nogometnih fanova ukrala je po noći kamen temeljac stadiona, koji, naravno ne zbog toga, nikad nije bio sagrađen. Sadašnji Poljud dovršen je po projektu Riječanina Magaša, a kad je bio dovršen, Splitsani su još dugo prema velebnoj ljepotici imali podijeljene emocije: divili su joj se, ponosili se njome, ali i ne-*

¹⁴ Mario Garber, Gojko Škrbić: Hajduka bih dao Andabaku, u: *Slobodna Dalmacija*, 1. veljače 2011.

*povjerljivo od nje zazirali. Trebalo je proći mnogo godina da stari Splitski povjeruju da stadion neće potonuti u vlažni paladijum (kao što jest potonuo susjedni bazen). Trebala je proći prva silvestrovska bura 1980., jedna od najjačih ikad, da Splitski povjeruju kako bofori neće koprenu od pleksiglasa podići u vis kao loše svezanu tendu pasare. Krov je tog Silvestrova ipak ostao čitav... za Splitske stadion je prošao test, ali pravi navijači nisu ga nikad zavoljeli.*¹⁵

Ovim memoarskim sjećanjima na tadašnje vrijeme možda i najbolju potvrdu nudi Miljenko Smoje u dnevničkim zapisima iz tog vremena, kada u crtici od 7. veljače 1980. piše: *Jučer su igrali 'Ajduk' i 'Dinamo'. Nisam iša gledat. Nije mi se dalo. Da se igralo na Stari plac, bija bi iša. A novi stadion mi je nikako vanka ruke, daleko. Monumentalan je, lip, ali nikako mi se pari da sam u tujemu gradu, da gostujem na tujemu terenu.*¹⁶

Imajući u vidu takvo ukorijenjeno stanje svijesti, odnos prema novom stadionu u tadašnjem Splitu nije bio toliko neracionalan kompariramo li ga s današnjim odnosom prema MIS-u.

Zaključak

Već i letimičan pogled u infrastrukturna ulaganja i komparativnu analizu gradskog življenja te dostupnosti i kvalitete javnih službi, kao i kulturnih sadržaja prije i nakon Mediteranskih igara iz 1979. godine nedvojbeno ukazuje na MIS kao točku dubinskog preobražaja grada. Iako iskorak koji je tada napravljen na svim poljima i danas obilježava život u Splitu, s obzirom na to da se tada izgrađenim resursima i dalje služi, nasljeđe Igara još uvijek nije dovoljno društveno i znanstveno valorizirano. Tako i dalje nemamo znanstvenu monografiju koja bi bila posvećena svim aktivnostima vezanim uz organizaciju Igara, a istovremeno kulturna javnost ne posvećuje dovoljno prostora MIS-u i njegovoj pravoj ulozi u povijesnom razvoju Splita. Zahvaljujući takvu odnosu, propuštena je prilika za kritičkom revalorizacijom promatrane baštine o tridesetoj obljetnici MIS-a. Tako je kao jedini spomen na Mediteranske igre ostala ulica ispod Gradskog stadiona u Poljudu te brojni objekti za koje nove generacije i ne znaju da su bili dio projekta Mediteranskih igara. To je sve, naravno, premalo za vjerno prenošenje činjenice kako je grad u punom smislu riječi s Igrama živio nekoliko godina i kako su ga te Igre trajno povijesno i na svaki drugi način obilježile.

¹⁵ Jurica Pavičić, Kako smo sanjali Liverpool, u: *Majstori s mora*, str. 53-54.

¹⁶ Miljenko Smoje, *Dnevnik jednog penzionera*, Zagreb 1981., str. 101.

Kao ilustraciju suživljenosti građana s Igrama i cjelokupnim procesima koji su ih pratili, navest ćemo tri aktualna svjedočenja suvremenika MIS-a, koja su ponudili autoru ovog teksta u razgovoru o tome. Ivica Profaca, splitski novinar, koji je tada imao 14 godina, istaknuo je: *Sjećam se kako smo, dok se gradio stadion, odlazili gledati kako raste, oni kosi nosači tribina su nam bili potpuno nejasni i svi su govorili da nema šanse da stadion stoji tako, još je tamo u Poljudu i ono ljekovito blato, da će to sve potonuti. Kasnije se to dijelom i dogodilo s bazenima. Grad je doista živio s tim MIS-om kao da je u pitanju Olimpijada, gdje god se moglo ponavljala se rečenica "najveće sportsko natjecanje ikad organizirano u Jugoslaviji". Radio sam na stadionu kao kurir u sektoru za ceremonijal, tako se zvalo, i mnogo drugih vršnjaka je nešto radilo oko MIS-a ili barem sudjelovalo na sletu na otvaranju, tada nam se to činilo stvarno kao otvaranje Olimpijade. Imao sam privilegija zbog tog rada na stadionu, mogao sam tamo ući kad hoću, pa uvodio ekipu s ulice na atletiku. Svi smo znali sve o tome gdje se što održava, grad je bio doslovno preplavljen ikonografijom MIS-a. Koliki je utjecaj na nas imao MIS govori da smo 1978., dok se sve gradilo, u ulici organizirali pravu olimpijadu s desetak sportova, samo se o tome pričalo. Naravno, s 14 godina nismo baš imali predodžbu što je MIS donio gradu u urbanističkom smislu, bili su nam zanimljivi ti sportski objekti, tek kasnije smo shvatili kolika je važnost ukopa pruge ili marjanskog tunela, u vrijeme MIS-a tunel nam je bio samo test tko će uspjeti na noge proći s kraja na kraj. Živio sam na Mažuranićevu šetalištu, pred kućom nam se počeo graditi Dom omladine, zamišljali smo kako ćemo jednog dana tamo na koncerte kakvi su se spominjali u ono nešto malo novina koje su o tome pisale. Poseban mi je ponos bilo to što je kamen temeljac položio moj susjed Josip Smodlaka, tad je bio predsjednik općinskog komiteta, i vola su zavrtjeli. Dom, naravno, još čekamo. Stariji su pričali o svemu što se gradi, ne sjećam se da je bilo grintanja kao danas na svaku pojavu bagera, možda je ipak nekako sve bilo bolje planirano. Nekadašnja pjevačica grupe Magazin Ljiljana Nikolovska navela je sljedeće: Sudjelovala sam u sletu (osmi razred, Ruđer Bošković) i pomagala u prodaji one "Coca-cola" mješavine sirupa i vode. Naravno, sve je to za nas dicu bilo čudno i novo, uzbuđeno smo pratili sve što se dešava po gradu i na stadionu. Meni osobno se dešavalo drito u ulici (prozor sobe mi je gledao na lipoticu iz ptičje perspektive). Počeli smo upotrebljavati jezike koje smo učili u školi, za koje do tada nismo bili realno svjesni čemu služe heheh... Very exciting, ali Split je i inače onih godina živio nekim specijalnim životom. Sigurnost koju smo kao djeca imali u Splitu u bilo koje doba dana i noći davali su nam kuražu u svakoj situaciji koju smo uspili inventirat' ili pronać', pa bome jesmo.*

U konačnici, politologinja Mira Ljubić-Lorger posvjedočila je: *Uh! Davno je to bilo! Izgleda mi kao da je bilo u nekom drugom životu, bez panike, krize i ove tjeskobe koja vlada desetljećima. Grad se uređivao, bila je neka dobra atmosfera, gradilo se i bili smo dio svijeta. Možda je bilo, tu i tamo, malo podcjenjivanja - neš' ti Mediteranskih igara, to da su Olimpijske pa 'ajde-de - ali je prevladavala neka vedra sigurnost u sebe, neka samouvjerenost, osjećaj da smo ravnopravni dio svijeta. Toga se sjećam, to je bilo dominantno. Iz ovdje navedenih razgovora, sasvim se jasno uočava važnost Mediteranska igara u izgradnji kolektivnog imaginarija.*

Istodobno Integralni plan MIS-a ostaje i dalje jedan od najvrjednijih spomenika urbanom planiranju te do danas nezabilježenom društvenom, ekonomskom i kulturnom poletu. Za nadati se je da će se s vremenom stvoriti interes za istraživanje baštine MIS-a te da će kulturna i znanstvena javnost u punom smislu prepoznati njegov modernistički potencijal.

Literatura

- Dežulović, Boris, Prokletstvo Starog placa, u: *Majstori s mora: antologija tekstova*, prir. Zdravko Reić, Zagreb 2005.
- Ivan Dorotić, Igre koje su promijenile Split, <http://dizajn.hr/#1227-izlozba-dizajn-projekt-viii-mediteranske-igre-split-1979-produljena-je-do-23-veljace>
- Mario Garber, Gojko Škrbić: Hajduka bih dao Andabaku, u: *Slobodna Dalmacija*, 1. veljače 2011.
- Jakša Miličić, MIS je Splitu dao klasu, u: *Slobodna Dalmacija*, 5. rujna 2009.
- Slavko Muljačić, Izgradnja Splita 1944.-1990., u: *Split u Titovo doba*, ur. Miroslav Ćurin, Split 2002.
- Jurica Pavičić, Kako smo sanjali Liverpool, u: *Majstori s mora: antologija tekstova*, prir. Zdravko Reić, Zagreb 2005.
- Dinko Peračić, Miranda Veljačić, Projekt Dom mladih u Splitu, *Jutarnji list*, 5. travnja 2010.
- Robert Plejić, Lovro Perković, u: *Misli o čuvanju moderne arhitekture*, Split 2012.
- Ante Skataretiko, MIS je dijete grada Splita, u: *Slobodna Dalmacija*, 27. rujna 1999.
- Miljenko Smoje, *Dnevnik jednog penzionera*, Zagreb 1981.
- Vjekoslav Viđak, VIII. Mediteranske igre u Splitu. 15.-29. rujna 1979., u: *Split u Titovo doba*, ur. Miroslav Ćurin, Split 2002.

S U M M A R Y

Dragan Markovina

**The Mediterranean Games in Split 1979:
A crucial step toward the modernisation of the city**

After its unsuccessful bid for candidature in Izmir in 1971, Split won, at the second attempt in Algiers in 1975, the contest to organise the eighth Mediterranean Games which were to be held in 1979. In spite of the initial disorientation and dilemmas connected to Split's very ability to answer the serious challenge of organising such a competition, after the agreement by the city, the Socialist Republic of Croatia and the Yugoslav Federation to jointly finance the Games, as well as the consent of Josip Broz Tito to be the patron of the Games, the wheels were set in motion. With the establishment of the executive committee of the MIS, and then the adoption of the Integral plan of the MIS, which had considerably wider ambitions than the mere organising of a sporting event, the conditions for a deeper modernising transformation of the city were created. Despite the fact that the Mediterranean Games influenced the quality of life in the city and region, and not only in that period but also today, and considering the fact that all buildings constructed then are still in functional use today, the Games have not been adequately treated, either through a monograph or a wider study, in the historiography. This article examines the processes and operations connected to the MIS in 1979.